

חברים במושב

בימים ההם אבא ואמא היו חברים וכך גם ההורים של חבריי וגם כמעט כל שאר האנשים שהכרתי. הם היו או חברי מושב או חברי קיבוץ או חברים באגד וכולם היו חברים בהסתדרות.

איש כפר ויתקין לא היה אדון ולא היה מר הוא היה חבר, חבר הכפר. חבר מושב היה גם תואר וגם אישיות משפטית חבר באגודה השיתופית (על האגודה נכתב כבר ב"על השיח הירוק"). לכל חבר בכפר היה משק ולמשק היה מספר, מספר המשק שלנו היה 116. מספר המשק היה מרכיב בזהות של החבר כי לחבר הכפר, המשק היה חשוב יותר מכל דבר. כשחברי הכפר היו בני חמישים הם נראו לנו בני העשרים כשישישים. היו להם שערות באף ובאוזניים וגבות עבותות מעל העיניים. הם נעלו נעלי עבודה שחורות וחבשו כובעי קסקט אפורים. בשבת ובחג לבשו חולצה לבנה ומכנסי חאקי תוצרת אתא והיו הדורים.

כאשר הגיע זמני להתחתן בחרנו אני ורבקה לעשות כן בבית הכנסת שבקמפוס האוניברסיטה העברית אשר בגבעת רם. כאשר סיפרתי זאת לאבא אמר: "אתה יכול לעשות חתונה איפה שתרצה, אני לחברים שלי אעשה בכפר". ואז סיפרתי לרבקה איך זה חתונה בכפר. וזה הסיפור: בשבת בבוקר שבטרם יום החתונה היו החברים, לבושים חקי ולבן ובחגורתם הפטישים, נאספים במגרש הכדורסל של בית הספר אשר במרכז הכפר. שם הוכנו מראש חבילות הקש והקרשים. עד הצהרים באותו היום היו הופכים את המגרש וסביבותיו לאולם חתונות מאולתר תחת כיפת השמיים. ביום החתונה היו הנשים נאספות בבית האימון של מנה. בית אימון היה בנין בו היו מגדלים אפרוחים, זהו בנין המשק היחידי הראוי למגורי האדם. נאספו שם לא כולן, רק החברות הנבחרות ושם בניצוחה של אימי היו מכינות את העוגות ושאר המאכלים. בערב היתה החתונה, אבל בהשוואה להכנות זה היה עניין פעוט שאין הרבה מה לספר עליו. שנים רבות אחרי כן עוד היתה רבקה מזכירה לי "אנשים עם פטישים" וכאשר נאספנו בני הכיתה שהגיעו לגיל שבעים לחגוג את גילנו המתקדם, התחלנו את החגיגה במוזיאון הכפר ובעומדי מול תמונתה של אמא ניגשה אליי אחת הבנות ואמרה: "היא ניצחה בחתונתי על ההכנות ואני לא אשכח זאת לעולם".

בשנות החמישים עלו לארץ המוני עולים. הישוב הכפיל שילש וריבע את מספרו בארבע חמש שנים. בתחילה שמו אותם בשכונות ובערים שנתרוקנו מתושביהן הערבים, בירושלים בחיפה ברמלה לוד ויפו. אחר כך במחנות עולים ובמעברות שהוקמו ליד הערים והמושבות, שם שוכנו המוני העולים בפחונים אוהלים ובדונים. אחר כך נמלכו השלטונות בדעתם ושלחו אותם מן האוניה ישר. העמיסו אנשים בגיל העמידה בעלי משפחות מרובות ילדים על משאית ופרקו את המטען היקר בשום מקום על המשטח וכך הוקם שם כפר. והעולים שהיו בעלי מלאכה שבאו מערים גדולות ומעיירות נידחות יושבו בכפרים שצמחו בן לילה בהרי הגליל

והפרוזדור ועל גבעות הנגב החשופות. הניחו אותם שם כך על המשטח וקיוו לטוב. זה לא היה יכול להיות טוב כי בארץ החדשה הם לא ידעו איך עושים ומה, אבל אז התעשתו המוסדות והביאו להם מדריכים. המדריכים היו חברי המושבים הוותיקים וביניהם חברי כפר ויתקין הישישים (בעינינו). וכך דודי אריה לביא נהפך למדריך חברתי בשני מושבים בעמק חפר ויהודה שכני וכן כיתתי יצא להדרכה באחד מיישובי הפרוזדור. בכל כפר עולים היו שלושה מדריכים; מדריך מקצועי שלימד אותם מה ואיך מגדלים; מדריך חברתי שלימד אותם איך מנהלים מושב והמדריך השלישי עסק בקשר עם המוסדות.

המדריכים, אותם חברי הכפר שכבר אבד עליהם הכלח הישישים המוזנחים, רוחצו נוקו, סופרו גולחו והפכו לחדשים. הם היו יוצאים את הבית ביום ראשון וחוזרים ביום שישי, לאחדים הוצמדה מכונת ואחרים עזבו בכלל את הבית. יום אחד הופיע בעיתון "דבר" תחת הכותרת "הידועה בציבור במשך שלושים שנה" ידיעה שעניינה חבר כפר ויתקין ומעשה שהיה כך היה. חבר יצא להדרכה ושם עלה לגדולה קיבל אוטו ואף מצא אישה. טענה אשתו הישנה ומה איתי? יחד ייבשנו את הביצות, יחד הקמנו משק, יחד גידולנו ילדים ומה עכשיו אני לבדי? אמר לה, כלום. תבעה אותו להתגרש. טען האישי: "מעולם לא התחתנו". מסתבר שבין החלוצים הצעירים שבעטו בדת אבותם בקהילתם ובתרבותם היו כאלה שלא מצאו צורך להתחתן כדת וכדין. במקום זה הם התחתנו במסיבה בלי חופה בלי רב ובלי כתובה. עכשיו עמדה הדורשת בפני שוקת שבורה ולא נותרה לה אפילו הזכות להיות מגורשת.

האופק שלנו כלל את כפר ויתקין, הישוב היהודי הראשון בעמק חפר, מושב עובדים (תנועת המושבים) מושב חילוני אשר מרבית חבריו עלו לארץ מפולניה ורוסיה. ביתן אהרון, הכפר שליך הבית הגדול, הבית אשר ממנו התחיל הכול ("החוגים האזרחיים"). קיבוץ מעברות (השומר הצעיר) אשר חבריו עלו מהונגריה ורומניה. שומלי הכפר הערבי אשר היה שם קודם. כפר חיים מושב עובדים (תנועת המושבים). אלישיב כפר של יהודים תימנים. כפר הרואה כפר יהודי דתי (המפדל). בית חירות מושב שיתופי של יהודים אמריקאים ודרום אפריקנים. בית ינאי ועין התכלת, כפרים של "החוגים האזרחיים". קצת רחוק יותר במזרחו של העמק התיישבו הקיבוצים גבעת חיים (איחוד ומאוחד שהיום הם שנים אז היו אחד) ועין החורש (השומר הצעיר). נראה שהרשימה הזו מתארת פסיפס של צורות חברתיות, ארצות מוצא וזיקות פוליטיות שאין כדוגמתו לעושר ולמגוון על שטח של קילומטרים רבועים ספורים.

ההתיישבות הציונית בארץ המציאה את עצמה ותוך כדי כך יצרה מגוון של קהילות שונות, אבל בזה לא נגמר. כל כפר וכפר המציא את עצמו וכך נוסף שוני על שוני. ניקח לדוגמה את כפר ויתקין וכפר חיים, שניהם מושבי עובדים בשניהם יהודים שעלו מרוסיה ומפולניה, אבל איזה הבדל. בכפר חיים כל אחד גידל משהו אחר, לאחד רפת לשני משתלה לשלישי

מטע לרביעי לול ולחמישי ירקות. בכפר ויתקין כולם גידלו אותו דבר. הם גידלו את אותו הגידול תלתן או עגבניות באותו שדה מאה חלקות עגבניות זו בצד זו ומאה חלקות תלתן. כמעט לכולם הייתה רפת וכולם הלכו עם חלבם למחלבה שלוש פעמים ביום.

המחלבה הייתה מוקד האינפורמציה כמו עיתון הקיר בסין. שם היית עומד אל מול לוח המודעות וקורא במודעה הכתובה ביד, מתי תורך להשקות ובאיזה שדות, מתי יבואו להזריק לך את העופות ולעיתים היה צועק מן הלוח גלוי דעת. לחבר לחץ משהו על הלב והוא העלה אותו על הכתב ותלה על לוח המודעות לדין ציבורי רחב, בתור למשקל בו שוקלים את החלב. הדין הפורמלי התקיים כל יום שישי בבית העם אשר במרום הגבעה שבמרכז הכפר. שם התקיימה אסיפת החברים ובה נערכו דיונים והוחלטו החלטות חשובות.

כל חברי הכפר גידלו עגבניות, כל אחד בחלקתו וכולן בשדה אחד ושם באמצע שדה העגבניות עמד מחסן ובמחסן משקל ולידו איש שוקל ורושם. במשך כל היום הייתי קוטף ולקראת ערב הייתי מעמיס את הארגזים על העגלה ונוהג את פישקה החיגר (הסוס) אל המחסן. שם חיכו החברים בתור למשקל. כל חבר בתורו פרק את ארגזיו והאיש אשר על המשקל שקל. ומה קיבל החבר בתמורה לעגבניותיו? לא כלום, נרשם המשקל. באותה מתכונת הוא הביא את החלב למחלבה והחלב נרשם. את הביצים למדגרה ומספרן נרשם וכן הלאה וכן הלאה.

למעלה בראש הגבעה היה מרכז הכפר ובטבורו מבנה מרשים שצורתו כדוגמת טירה מימי הביניים. מבנה גבוה עטור מגדלים וצריחים משונים העשויים פח. זה היה מחסן האספקה. לשם הייתי בא עם עגלתי והמחסנאי (מנדל) שקל לי שקי תערובת אחדים לרפת וללול וגם שם המשקל נרשם ואני, לא שילמתי רק חתמתי. העמסתי על העגלה ונסעתי הביתה. באותה צורה קניתי כלים, מלט, דשנים וחומרי הדברה במחסן חומרי הבנין. לא קניתי, לקחתי והכול נרשם. במרכז הכפר ליד מחסן האספקה עמדה הצרכניה. שם קנו מצרכים לבית ושילמו בכסף, אבל הכסף לא היה כסף אמיתי אלא שטרות מודפסים על ניר קרטון. שטרות שהנפיקה האגודה של המושב (מסתבר שהמציאו את זה היום מחדש וכסף מקומי הוא היום הילך אופנתי בגרמניה).

מעל לצרכניה בקומה השניה היה המשרד, במשך היום ישב בו ליד הטלפון היחיד שהיה בכפר, קימחי מזכיר הכפר. בערבים ישב שם ראש הועד ופעם בשבוע ההנהלה. בהנהלת חשבונות ישב מנהל החשבונות שחישב וחישבן הכנסות מול הוצאות ובכל חודש הגיש לכל חבר חשבון. בחשבון היו מצד אחד ההכנסות מן החלב הביצים התפוזים והעגבניות ומצד שני ההוצאות על תערובות דשנים וחומרי הדברה. אם ההפרש היה חיובי הוא נרשם לזכות

החבר ואם שלילי לחובתו. והיו חברים בעלי זכות וזה הביא להם כבוד והיו בעלי חוב וזה הפחית מכבודם. האגודה לא הכריחה את החבר לשלם את החוב, הכבוד כן. החוב אף פעם לא נאמר, אבל הוא הורגש ברחבי הכפר. חוב זה היה מצב טעון תיקון.

הייתה להם נשימה ארוכה לחבר ובעיקר לכפר. כך למשל חיו בכפר אלמנות אחדות ולא למנה בעלת ילדים במושב קשה שלא להיכנס לחוב. לאלמנה היו מצמידים חבר חונך שהיה מייעץ לה בענייני משק וכספים, אבל כנראה שאין ניסים והחוב בכל זאת היה הולך ותופח. החוב תפח ותפח עד שבנה הבכור הגיע לגיל שיכול היה לקבל לידי את ניהול המשק (בכפר ויתקין של אז זה בגיל שבין 13 ל-15) ואכן הבן לקח את העניינים לידי ולא עברו שנים רבות והחוב הפך לזכות והמשק, שפתיים ישק. וזה לא קרה רק לאלמנות. היו אנשים שדבר לא צלח בידם ונכנסו לחוב גדול ואוי לאותה בושה. היה לנו שכן שאבא כינה, שלא בפניו, ואני מקווה שרק בפני, בשם "סימלה קקר" אבל לא אלמן ישראל. כשבתו הקטנה לקחה את המשק תחת ידה החוב חוסל והזכות גדלה, נבנה בית קומתיים גדול ומנקר עיניים ואי הכבוד הפך להערצה ואולי אפילו לקנאה. כאמור באותם ימים הייתה לאגודה (הארגון שעמד בבסיסה של קהילת הכפר) נשימה ארוכה ארוכה. הם לפעמים חיכו שנות דור עד שלבסוף סולק החוב והכבוד חזר לבעליו.

ביחסים שבין אדם לחברו ובין אדם לציבור היו החברים מאוד ממושטרים, אבל החבר כשלעצמו, החבר כחבר זה כבר היה עניין אחר. בכל אחד מהם ראיתי דמות מיוחדת במינה. פולינסקי הענק היה רוכב כמו כולם על חמורו האכופ בשקיים שבכל צד כד חלב אחד. כשהיה מגיע למחלבה היה נעמד, החמור היה הולך ופולינסקי היה נשאר עומד כשבכל אחת מידי כד. לרבינוביץ היה חבל לבזבז זמן. בישיבות ההנהלה היה מנמנם עד שנאמר שם משהו לעניין ואז היה מתעורר פוסק פסוקו ושוב נרדם. דן היה ממציא מדופלם שמאז הקמת גשר העץ והעברת הכפר אל הגבעה לא המציא דבר, אבל התואר ממציא נשאר. טוביה היה ידוע כחזק במספרים. כשהוא היה עולה למעלה (להנהלת החשבונות) כולם היו רועדים. חסקלברג ושרמן היו שכנים, לכל אחד מהם היתה פרידה ושתי הפרידות משכו בעגלה אחת. ליצני הדור היו אומרים על הזוגות בכפר שברבות השנים נהיו דומים זה לזו כמו הפרידות של חסקלברג ושרמן. לשרף היו שתי פרידות אחת שאהב ואותה כינה בובה ואחת ששנא אותה כינה נבלה. הן היו מושכות בעגלה אחת וכשהיה מאיץ בהן היה קורא בקול בובה-נבלה.

היו שם גם בוגרי גדוד העבודה (המשקיסטים) והיו העשרים הראשונים אשר כבשו את האדמה בעמק חפר. הם גרו בבית הגדול וחרשו את החריש הראשון. כל אחד מבניהם ובנותיהם היה מקבל מהם ליום הבר מצווה פטיפון משוכלל במתנה. אני לא קיבלתי אף על פי שחשבתי שאבא היה גם הוא בבית הגדול בין העשרים. אבא בא כאשר הטרקטוריסט ליתן

טבע כדי למלא את מקומו ולחרוש את אדמת העמק. לא קיבלתי פטיפון וכשקצת גדלתי קניתי לי אחד.

והיה שם אושרי, שכני לפרדס, שהיה הולך קיץ וחורף במכנסיים קצרים בלבד לגופו. פלג גופו העליון שרירי כשל פסל של אתלט יווני, מכנסיו קשורים בחבל של חציר ורגליו יחפות. מאושרי היו נושרים פתגמים אמרות כנף ומכתמים. כאשר מלכת הכיתה העדיפה חיפאי עם תעודות על הג'ינג'י הרשע שלנו, פסק אושרי (במבטאו הליטאי) "למה לחפש בחוץ פשולת כשבבית ישנה שולת".

מקוצר האמצעים התנהל בשנים הראשונות המושב כמושב שיתופי והמעבר לארגון מושבי התנהל בהדרגה. באותם ימים בהם אני מדבר כבר היו לרוב החברים פרה או שתיים פרטיות, אבל את התילתן גידלו החברים במשותף. בכל ערב הייתה עוברת ברחובות הכפר עגלה עמוסה בתילתן. במרומי ערימת התילתן שעל העגלה היה עומד חבר ובידו קילשון וזרק לכל חבר מלא הקילשון תילתן ליד עמוד השער של חצרו. באותם ימים לא רק הפרות גם החברים חיו בדוחק וכל משפחה קיבלה שלוש לירות (מקרטון) שבהן אפשר לקנות מצרכים בצרכניה של המושב. זה לא היה מספיק ואם היו לך צרכים מיוחדים היית צריך לבקש תוספת מראש הוועד, בן אריה או רבינוביץ, ולנמק ואוי לאותה בושה. עד היום אני זוכר איך אמא חזרה מלמעלה כשהיא משננת בכעס "כסות חורף" היום אני מבין למה. מצאתי בגמרא שזו מילה השמשת בהקשר של עזרה לעניים. היו עוד חברים שהתמרמרו ועל זה אמר אושרי: "למה להתמרמר ולהתלונן? שיביאו עגלה, יעמיסו עליה שני דוודים, בדוד האחד ימלאו מרק ובשני דיסה. על העגלה יעמוד בן אריה (או רבינוביץ) ובידו תרווד. העגלה תעצור ליד כל עמוד שער ותשאל את החבר סמיך או דליל במה אתה בוחר? אם יבחר בדליל יקבל מרק ואם בסמיך חשקה נפשו יקבל דיסה". לאושרי היו דעות גם על העולם. הוא היה אומר במבטאו הליטאי: "מה אנחנו לעומת הקושמוש פשיק אפש. מהו הבן אדם, כמו זבוב עושה בז'ז' ומת".

היו בכפר גם זקנים ממש. הזקנים היו הורי החברים שהועלו מן הגולה על ידי בניהם ובנותיהם. הם היו אחרים. היה להם זקן ופיאות והם לבשו שחורים. הם אחזו במקלות מעוקלים ודיברו ביידיש שפת הסתרים. הזקנים היו נוכחים נפקדים שריד אנכרוניסטי לעבר שיש לשכוח. היה להם בית כנסת, צריף עץ קטן מצופה בניר זפת שחור ומתקלף שעמד בראש גבעונת לא רחוק מבית הספר. זו הייתה טריטוריה שלהם ושם התפללו רק הם. בשמחת תורה היינו באים לשם עם דגל ועליו תפוח כדי לזכות בגשם הסוכריות. לא לכל אחד היו סבא וסבתא בכפר. לי לא היו, אבל לשכני יהודה, פרחח קשוח, היתה סבתא ומאוד הפליא אותי שהוא הקשוח מתייחס אליה בכבוד ומרבה לדבר איתה בשפתה. היו בין הסבים

כאלה שעדיין היו בעניינים ביניהם כחלין שהיה הקופאי בצרכניה. באותם ימים לא היתה קופה רושמת וגם לא מכונת חישוב (אימו או סבתו של מחשבון הכיס). כשהיית קונה בצרכניה היית בסופו של דבר מגיע לקופה ושם עומד בתור עד שמגיע לסבא כחלין. לכחלין היו משקל ופיתקאות 7x7 ס"מ מחוברות זו לזו בפרופורציה. פתקאות בשתי שכבות ובינהן ניר העתקה. כחלין היה שוקל את הדברים שקניתי במשקל וכותב על פתקאות מוצרים כמויות ומחירים, מכפיל ומסכם בראש (במהירות הבזק וביידיש) וכך פיתקא אחר פיתקא ולבסוף סיכום כולל של סרט הפתקאות המחוברות זו לזו. אתה היית משלם ומקבל עותק מן הסרט, השני נשאר אצל כחלין בצרכניה ועובר להנהלת החשבונות. כשהיה כחלין הולך ברחוב היה מצויד במקל שקצהו האחד מעוקל. כשהיינו נטפלים אליו היה צועק מנהמת ליבו "משוגועים" ומנסה ללכוד אותנו בקצה המקל. היה שם ורוביוב הזקן. עליו היה אבא אומר, בכבוד רב, שהוא נקוליבה סולדט. אתם שואלים מה זה? ובכן, יהודים לא שירתו בצבא עוד מימי הרומאים, במאה ה-19 פרצה האמנסיפציה בתחילה בצרפת ואחר כך באוסטריה וגרמניה. האמנסיפציה פירושה יציאה מן הגטו, קבלת זכויות ונטילת עול החובות כמו כל האזרחים. חובות כולל השירות בצבא. באוסטריה וגרמניה הם אכן שרתו, עלו בדרגות ותתפלאו הם אפילו הצטיינו בקרב. הצאר הרוסי הנאור למד את הנאורות מן הצרפתים והגרמנים בדרכו הוא. הוא לא נתן ליהודים זכויות, אבל הטיל עליהם חובות ביניהם עול השירות בצבא. יהודי רוסיה לא עמדו בתור כדי לשרת, אבל קיסר הוא קיסר ואינו אוהב שמישהו מסרב ולכן גייס אותם בכוח בשיטה הדומה לשיטת היניצ'רים התורכים. פקידי וחיילי הרשות היו מסתובבים בעיירות וחוטפים ילדים יהודים קטנים. את הילדים היו מגדלים אצל איכרים גויים עד לגיל הצבא ואז מגייסים. הגיוס היה לעשרים וחמש שנים. לדעת אבי מי שעבר את כל אלה ויהודי נשאר, דבר לא יכול עליו והוא היה יכול על כל דבר. ורוביוב הזקן בגיל הנושק לשמונים היה מחלק הנפט. היו לו סוס ועגלה. על העגלה היה מעמיס, במו ידיו חבית נפט (200 ליטר שזה כ- 160 ק"ג) הוא לא הרים הוא גלגל אותה במעלה המישור המשופע שהוכן במיוחד לשם כך, אבל גם כך זה מבצע מסובך. לחבית היה מבריג ברז שהיה בולט מן העגלה מאחור ושם גם היה תלוי דלי מיוחד לדבר. עם העגלה הזו היה עובר ברחוב בין הבתים וקורא נפט נפט. נשים וילדים היו יוצאים עם מיכלים והוא היה ממלא אותם בנפט מן הדלי ואת הדלי מן החבית. ומי היה הפחח שעשה את הדלי? זצר הזקן. לזצר היתה פחחיה ששכנה בצריף שעמד על אם הדרך ליד הבאר העגולה אשר עמדה במקום בו מתחילה העליה הגדולה המובילה למרכז הכפר. כל דבר שהיה עשוי פח עשהו זצר הפחח, מן המרזב ועד לכדי החלב.

לפי קרל מרכס ההיסטוריה רצופה מלחמות מעמדות, מלחמות שבהן המעמד המדוכא משתחרר מעולו של המעמד המדכא, מתמרד לוקח את השלטון ומדכא את האחרים ההופכים למעמד המדוכא, ואז הם בתורם מתמרדים, התהליך הזה הולך ומתגלגל עד למהפכה הסוציאליסטית שבה המעמד המדוכא, הפרולטריון יעשה מהפיכה שבה ייקח את השלטון, יקים דיקטטורה של הפרולטריון ויביא את הגאולה לעולם. גאולה שעיקרה יצירת חברה על מעמדית.

בבית ספר תיכון בכפר ויתקין למדתי כלכלה מדינית, תולדות המישנות הכלכליות, מחשבה חברתית ופילוסופיה מדינית ואפילו גאוגרפיה כלכלית. את כל זה למדתי אצל זכריה נצר שהיה המורה למתמטיקה פיזיקה וכימיה. עם זכריה קראנו את המניפסט הקומוניסטי ולמדנו על הקפיטל. גם בחברה העל מעמדית שצמחה בכפר ויתקין על ברכי המהפכה האתיאיסטית ציונית וסוציאליסטית. גם בה בצבצו מתחת לדשא הגזום שווה מעמדות. קחו למשל חברים בעלי מקצוע, מסתבר שתוספת התואר לא הוסיפה להם סטטוס. החברים היו חברים באגודה. האגודה השיתופית שהיתה הארגון של המושב. חבר באגודה יכול היה להיות רק בעל משק. אבל מה היה מנדל שניהל ועבד במחסן האספקה או נימן שניהל והפעיל את מערכת המים או ג'ושה האופה? הם היו חברים בעלי מקצוע, הם גרו בשכירות בבתים של האגודה קיבלו משכורת מן האגודה ונתנו שרותים לכל חברי הכפר. ומה עם הרופא, רופא האנשים ד"ר כוהנן ויותר חשוב ממנו רופא הפרות הוטרנר, ד"ר אשכני ומה עם זכריה המורה ולא הזכרתי את ד"ר יולוס שעבד בקרן הקיימת ונלחם בשביל כולנו במלריה.

לד"ר יולוס היה אוטו פורד מודל T (המכונית הפרטית היחידה בכפר) וכל יום היה נוסע בו לנחל שם היה נועל מגפי חלציים, נכנס למים ומרסס את יתוש האנופלס מנה אחת אפיים.

כל אלה היו סתם בעלי מקצוע. הם גרו בשכירות בבתים של האגודה וקיבלו משכורתם, כל אחד ממעבידו. ד"ר כוהנן מקופת חולים, אשכנזי מהחקלאות, יולוס מהקרן הקיימת וזכריה ממשד החינוך.

ובנוסף לכל אלה היה גם זיגפריד הסנדלר, הוא היה גר בצריף שגבל בתחתית המגרש שלנו. הוא לא היה חבר לא כזה ולא אחר, הוא היה הסנדלר. לקראת הקיץ היית בא אליו שיעשה לך סנדלים ולפני ימי החורף נעליים. והיו לו שני מיני נעליים, נעלי עבודה שחורות כבדות ומפורזלות, נעליים חצאיות חומות או שחורות לשבת וגם סנדלים משני מינים. זיגפריד היה יושב על שרפרף נמוך כשעל ברכיו סינר מעור, בין רגליו האימום ומעליו היתה הפוכה הנעל (או מי שתהיה הנעל בסוף הסיפור), בין שיניו היו אחוזים מסמרי עץ קטנים. בידו האוחזת במרצע נקב בעור הסוליה חור, ביד השניה לקח מסמר מבין שיניו ונעץ אותו בחור היכה

בפטיש על המסמר וכך מסמר אחר מסמר חיבר זו לזו את שכבות העור ויצר נעל לתפארת. ליד צריפו של זיגפריד עמד ביתו של וולקני הסופר אחיו של וולקני החוקר. החוקר החקלאי שעל שמו נקרא וולקני. (מכון המחקר בו עבדתי רוב ימי) מבחינתנו הילדים וולקני הסופר לא עשה כלום בכפר הוא סתם גר.

חברים בעלי מקצוע היו כמו כולם, כמעט. ילדיהם למדו איתנו בבית הספר והוריהם קנו בצרכניה כמו כולם ואיתם הלכנו ביחד להתרחץ בים או בנחל, אבל הם לא היו איתנו בהכול, למשל הם לא השתתפו באסיפה הכללית. ומקטן ועד גדול ידעו הכול להבחין בהבדל הדק מן הדק שבין חבר לחבר האחר.

ועדיין לא דיברנו על האידם. אידם זה חתן שבא מבחוץ והתחתן עם בת הכפר. הוא הצטרף למשק אבל הוא זר, בזכותה קיבל את המספר, מספר המשק כמובן, והיה עליו להוכיח את יכולתו קבל עם ועדה כדי שיתקבל בינינו. היה אידם והיה אידם. היה גדליה שבא אלינו ממגדיאל, קצין בצנחנים (נדמה לי שעוד הספיק להשתתף במלחמת השחרור), הוא בא מבחוץ וכבש לא רק את הבת ואת המשק של מרצי, אלא את כל הכפר. שנים שרת, בנוסף לעבודתו במשק, כראש הוועד ועשה רפורמות שאיש לא חלם עליהן. בהמשך הוא ניהל ארגונים חקלאים גדולים כמו תנובה אקספורט ואחרי כן היה חבר כנסת ויור ועדת הכספים ובכל אתה אף פעם לא עלה לו השתן לראש ותמיד היה ונשאר חבר הכפר. והיה גידי, בן של קבלן מן העיר הגדולה שתפס את הפרינציפ כל כך טוב עד שעליו סיפרו ליציני הדור שיום אחד בעונת קטיף התפוזים נשמע אומר: "טמפו חותן טמפו ככה לא נהיה עשירים". והיה אידם אחד ענק שהגיע אלינו מחופית אשר בתחרויות החקלאיות שנערכו לרגל חג השבועות הרים בשתי ידיו שק ורץ עם שק על הגב לאורך כל רחוב הזנב.

עברנו על החברים הבוגרים, על הזקנים (אלה לא היו בכלל חברים), על החברים בעלי המקצוע ועכשיו אנחנו החברים הצעירים. החברים הצעירים היו מסודרים בכיתות עד מות. אם חבר ההנהלה היה מתנכל לחבר אחר כולם היו יודעים שהם מאותה כיתה וזהו חשבון שנשאר פתוח עוד מגן הילדים. היו כיתות שלמות שהתגייסו לצבא הבריטי (מאיר רבינוביץ) והיו שהתגייסו לפלמ"ח (איתן לביא) ואין זה מוציא את זה. הרבה מהם התגייסו גם לזה וגם לזה.

הזמן שבו אני מדבר היה תקופת המעבר. התקופה שבה החל לעבור הלפיד מדור המייסדים לדור הממשיכים. המעבר הזה התקיים ברמה המשפחתית, הלאומית וברמת הכפר. אני זוכר איך שאיתן, שבא לזרוע עם אבא את התילתן, כינה את אביו אריה "הזקן שלי" ואבא נפגע עד עומק נשמתו. אני זוכר איך בתחילת מלחמת השחרור כל הכפר התרוקן מן הבנים והבנות ורק בזמן משבר אלטלנה, שהחל בכפר ויתקין, ראיתם שוב רכובים על ג'יפים ממותקנים

ומשוריינים מתוצרת הארץ שלא ידעתי על קיומם, שועלי שמשון קראו להם אז וזה היה שווה למה שהיום סיירת מטכ"ל. הכי הרבה זמן לקח להם לקחת את השלטון במוסדות הכפר. עוד שנים אחרי מלחמת השחרור היה רבינוביץ מנמנם בישיבות הועד כסלע איתן. נראה לי שהמשקל החל לנטות לטובת החברים הצעירים בזמן שהחברים הבוגרים יצאו להדרכה והיעד נכבש כאשר הצעירים יצאו להדרכה במושבים שכבר לא היו כל כך חדשים. זה היה כשבן גוריון קרא לבני המושבים לרדת לנגב (אבל על כך בסיפור אחר). כשהם חזרו הם יצאו גדולים.

את הכפר נהלה ההנהלה (הועד) ובראשה ראש הועד. ההנהלה קיבלה את סמכותה מן המועצה והמועצה מן האסיפה ולעיתים בעניינים חשובים היה מתקיים משאל עם. כל יום שישי היתה מתכנסת האסיפה בבית העם. ואבא אמר: "אם הייתי יודע לומר באסיפה את מה שאמרתי לאשתי בדרך הביתה הכול היה נראה אחרת". המוסדות האלה שהתחלפו חדשות לבקרים ניהלו את האגודה. האגודה היתה הבעלים של הנכסים המשותפים. המחסן, הצרכניה, המחלבה, רשת המים, בית העם ובית הספר. היא גם היתה הבנק שבו נצבר לחבר חשבון הזכות או חשבון החוב והיא גם היתה הסמכות שניהלה את העניינים השוטפים, זמני השקיה, קביעת השדה בו יגדלו עגבניות, הזרקת העופות, ביטוח הבקר, המדגרה והמחלבה. והבנק של המושב (אף פעם לא קראו לזה כך).

איך זה נגמר?

כל זה עבר נכחד ונעלם במשבר הפיננסי של אמצע שנות השמונים. לא בתהליך מדורג, תהליך שאפשר להתכונן אליו, אלא באיבחת חרב אחת שנחתה על המושבים והקיבוצים כאשר הממשלה לחצה על הברקסים כדי לעצור ולצאת ממחול השדים של אינפלציה משתוללת (400% לשנה). ואז לפי הפיתגם "כשחוטבים עצים נופלים שבבים", זה נעלם. לא הכול, נשארו האנשים, נשארו רוב הנכסים הבתים, הרכוש, המפעלים ולאחר תקופה קשה של התעשתות הם ממשיכים להתפתח ולהסתגל בעולם קפיטליסטי מתוחכם, אבל האוטופיה שהתגשמה בחיי המעשה במושב, עברה מן העולם ואיתה החלומות על עולם מתוקן.